

Svensk Biblioteksförerings skriftserie
På väg mot en starkare biblioteksnation

EN NORSK, EN DANSK, EN FINSK – *och en svensk?*

BIBLIOTEKSSTRATEGIER I NORDEN

Förord

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING publicerade rapporten *Sverige – så in i Norden efter 2007*. Syftet var att visa att Norge, Danmark och Finland fått myndigheter med ansvar för samordning och utveckling av olika bibliotekstyper. Allt fler röster höjdes de följande åren för att även Sverige skulle få en biblioteksmyndighet. Från och med 2011 har Kungliga biblioteket (KB) ett nationellt uppdrag som innebär ett samordnings- och utvecklingsansvar för hela bibliotekssektorn.

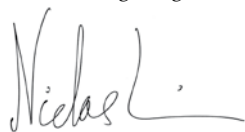
KB har fått nya instruktioner och Avdelningen för nationell samverkan har utvidgats. Nu pågår arbetet med att formulera vad den nya svenska biblioteksmyndigheten ska göra och vilka de viktigaste utvecklingsfrågorna är. KB har rest runt i landet för att fånga upp förväntningar och önskemål och har börjat formulera dokument kring hur man ska anpassa sig till det utvidgade uppdraget. Arbetet har börjat, men uppgiften att formulera en nationell biblioteksstrategi kvarstår.

Nu när den processen pågår är det viktigt att de svenska biblioteksaktörerna får influenser utifrån. Danmark, Norge och Finland har ett bibliotekslandskap som på många – om än inte alla – sätt liknar vårt. I flera bemärkelser har de tre grannländerna kommit längre än Sverige i arbetet med att formulera biblioteksstrategier, identifiera prioriterade områden och förtydliga vem som ska göra vad. Och förutsättningarna är goda: i Sverige finns en stark bibliotekssektor med lång samverkanstradition att bygga vidare på.

VÅR FÖRHOPPNING är att rapporten kan ge perspektiv; genom att blicka utåt kan situationen här hemma bli tydligare. Vår önskan är även att rapporten ska ge inspiration. Att se att andra också brottas med frågorna och faktiskt hittar svar kan sporra oss nu när vi i bibliotekslandet Sverige tar oss an den viktiga uppgiften att sätta en biblioteksstrategi på pränt.

Rapporten bygger på offentliga dokument om bibliotekspolitik och biblioteksstrategier i de tre grannländerna och i Sverige under den senaste femårsperioden (om tiden före 2007 kan man läsa i *Sverige – så in i Norden efter*). Svensk Biblioteksförenings utvecklingsråd för nationell biblioteksstrategi har tagit del av avslutningsavsnittet och ställer sig bakom rapportens rekommendationer.

Rapporten är skriven av Svensk Biblioteksförenings utredare Anna Kåring Wagman.

Niclas Lindberg
Generalsekreterare Svensk Biblioteksförening

Innehåll

DANMARK: MED GOD STYRFART. SID 8

Tidigt fokus på informationssamhället
Från information till kunskap
Folkbiblioteken i kunskapssamhället
Danmark – först ut på plan

FINLAND: SAMLING FÖR FRAMTIDEN. SID 16

Förverkligande av en strategi
Att prioritera strategiskt
Finland – centralisering för rättvisa

NORGE: RÄTT SAK PÅ RÄTT PLATS. SID 24

På väg mot en biblioteksreform
Departementet stakar ut färdriktningen
Myndighetsansvaret flyttar
Norge – mot ökad samordning

SVERIGE: NU ÅKER VI OCKSÅ. SID 32

Önskemål och förslag
Början till förändring
Sverige – sist i gänget?

TILLSAMMANS – PÅ VÄG. SID 35

Först en analys, sedan strategi och metoder
Ska vi göra sällskap?

KÄLLOR: SID 40

vårt att veta

■ Departement

Kulturministeriet (folkbibliotek), Ministeriet for videnskab, teknologi og udvikling (forskningsbibliotek), Undervisningsministeriet (skolbibliotek).

■ Nationalbibliotek

Statsbiblioteket i Århus er overcentral for folkebiblioteken (till exempel depåbibliotek, lånecentral, tjänsteutveckling). Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn är också nationalbibliotek.

■ Förvaltningsmyndighet

Styrelsen for Bibliotek og Medier är Kulturministeriets sakkunniga organ. Styrelsen har utvecklingsansvar för "de statlige lovbibliotek", alltså de som berörs av bibliotekslagen (folkbibliotek, universitets- och högskolebibliotek, vissa specialbibliotek, t ex departements- och myndighetsbibliotek). Styrelsen ska vara ett strategiskt organ för biblioteksutveckling, öka samarbetet mellan olika bibliotekstyper, initiera utveckling, fördela medel och fungera rådgivande gentemot regeringen och kommunerna.

■ Regional/interkommunal nivå

Sex centralbibliotek, som finansieras via partnerskapsavtal med Styrelsen for Bibliotek og Medier. Centralbiblioteken ska stötta folkbiblioteken med material och ge råd och tekniskt stöd. De är belägna vid kommunala folkbibliotek.

■ Bibliotekslag

Lagen är detaljerad i jämförelse med de andra ländernas. Biblioteken ska främja upplysning, utbildning och kulturell aktivitet med hjälp av olika medier. Kommuner ska ha bibliotek och olika bibliotekstyper ska samarbeta. Statligt finansierade bibliotek ska vara öppna för alla. Staten ska bidra till att den gemensamma nationella katalogen ska vara så tillgänglig som möjligt för alla.

Med god styrfart

I Danmark inrättades under 1990-talet en gemensam myndighet för olika bibliotek, Biblioteksstyrelsen, från 2008 Styrelsen for Bibliotek og Medier. Styrelsens uppgift är att utöka samarbetet mellan olika bibliotekstyper och uppmuntra och stödja försök och utveckling. Styrelsen är underställd Kulturdepartementet och har till uppgift att bistå regeringen och kommunerna med underlag och vara rådgivande i bibliotekspolitiska frågor. Andra uppgifter är att fördela pengar till olika utvecklingsprojekt och sammanställa statistik.

Tidigt fokus på informationssamhället

I Danmark var man förhållandevis tidigt ute med att diskutera bibliotekens framtid. I början av 1990-talet tillsattes en statlig utredning, *Udvalget om bibliotekerne i informationssamfundet*, vars uppgift var att utreda informationssamhällets konsekvenser för den danska samhällsutvecklingen. Utredningen betonade bibliotekens uppgift att hjälpa medborgarna att hantera det nya informationssamhället och man underströk hur viktigt det var att biblioteken tog till sig nya medier och blev "hybridbibliotek". Likaså diskuterade man tidigt problemen med bristande samordning.

2000 kom en ny dansk bibliotekslag, vilken på flera punkter följde upp utredningen om biblioteken i informationssamhället. I samband med den nya lagen gavs biblioteken också ökade anslag. Biblioteksstyrelsen fick ansvar för utvecklingsarbetet, som bland annat handlat om förbättringar av den teknologiska infrastrukturen, skapandet av en gemensam biblioteksportal (bibliotek.dk), höjd kompetens hos bibliotekspersonalen samt en ny struktur för centralbiblioteken.

Visionerna och verktygen fanns alltså redan tidigt och de senaste åren har mycket av arbetet gått ut på att föra ut budskapet till kommunerna och de enskilda biblioteken.

Från information till kunskap

År 2006 formulerade den danska regeringen en globaliseringsstrategi. Samma år publicerade Biblioteksstyrelsen en biblioteksstrategi (*Fra information til viden*), som anknyter till globaliseringsstrategin. Huvudbudskapet är att biblioteken måste lämna det gamla bakom sig och anamma den nya utvecklingen. På ett större plan kopplas biblioteken till regeringens satsningar på forskning, utbildning och innovation med syfte att Danmark ska stå sig väl i den internationella konkurrensen, vilket i sin tur är en förutsättning för fortsatt välfärd. Biblioteksstyrelsen påpekar att regeringens visioner om Danmark som en ledande kunskapsnation är en utmaning för biblioteken, men som – om de förverkligas – också kan ge biblioteken en central placering i samhället.

I strategin målar styrelsen upp två scenarier kring hur de danska biblioteken kan fungera om 15 år. Antingen kan de vara "zombier" – utdöende rester från ett gammalt samhälle, dömda att ersättas av modernare lösningar. Eller så kan de vara en viktig resurs i den globala ekonomin, genom att de utvecklar ett unikt kunskapsnätverk. Biblioteksstyrelsen tror inte att biblioteken är helt försvunna om 15 år, men menar att det finns risk för att de bara används av en liten elit eller endast har sociala uppgifter. Därmed skulle de förlora sin unika position som förmedlare av fri och lika tillgång till information och kunskap och lever inte upp till målsättningarna om biblioteken som centrala institutioner i informationssamhället.

Den 1 januari 2007 genomfördes en stor kommunreform i Danmark. 14 amt ersattes av fem regioner och antalet kommuner reducerades till knappt hundra-talet, vilket är ungefär en tredjedel så många som tidigare. Reformen har fått stora konsekvenser för bibliotekssektorn. Många bibliotek slogs samman och antalet serviceställen minskade från 681 (2006) till 525 (2010).

Folkbiblioteken i kunskapssamhället

Det minskade antalet filialer i spåren efter kommunalreformen ledde till en diskussion om anpassningar och prioriteringar. Diskussionen ledde i sin tur till att kulturministern i samråd med kulturutskottet beslutade om en större utredning om folkbibliotekens framtid, *Folkebibliotekerne i vidensamfundet* (2010). Utredningens ordförande var Jens Thorhauge, direktör för Styrelsen for Bibliotek og Medier.

Enligt rapporten är dess syfte att visa hur nödvändiga prioriteringar kan göras, så att folkbiblioteken även i framtiden kan motsvara medborgarnas förväntningar och behov. I utredningens instruktioner sägs att den ska värdera folkbibliotekens roll i förhållande till kunskapssamhällets krav och den danska globaliseringsstrategins fokus på utbildning, livslångt lärande och samhällets sammanhållning.

Utredningen tar avstamp i kunskapssamhällets och globaliseringens etablering och vad dessa förändringar inneburit för medborgarnas förändrade medievanor och behov. I ett kunskapssamhälle är det ineffektivt om medborgarna använder sig av bristfällig eller ensidig information. I kunskapssamhället skapas nämligen värderingar när medborgarna omsätter information till kunskap och informationen måste därför vara av god kvalitet – att enbart förlita sig på internet är därför inte tillräckligt för att garantera en värdeskapande kunskapsutveckling.

Kunskapssamhället måste också uppmuntra och tillvarata medborgarnas engagemang: samhället är tvunget att på ett nytt sätt mobilisera människors initiativkraft, stimulera deras nyfikenhet, stötta social innovation och kanalisera olika grupperns lust och vilja att söka gemenskap. Folkbiblioteket ska skapa rum för detta.

Likaså spelar kulturen en viktig roll för att invånarna ska kunna navigera i ett samhälle som ständigt blir mer komplext, svåröverskådligt, riktningsslöst och föränderligt och biblioteken är en viktig leverantör av mångsidig kultur.

Rörelsen från traditionellt folkbibliotek till kunskapssamhällets bibliotek kan beskrivas som en utveckling från ett institutions- till ett servicedefinerat bibliotek och från samlingsorientering till fokus på lärande och inspiration. Biblioteket ska utveckla partnerskapsbaserade aktiviteter till ett stort antal olika målgrupper. Kunskapssamhällets bibliotek tar höjd för en ändrad mediebild och förändrade brukarbeteenden och utvecklar nya tjänster i takt med de förändrade och skiftande behoven.

Utredningen beskriver kunskapssamhällets bibliotek som ett hybridbibliotek som spelar en mer aktiv roll i arbetet med att säkra att landets kunskaps- och upplevelseresurser utnyttjas på bästa sätt. Folkbiblioteken måste utveckla både det traditionella och det nya utbudet, de ska arbeta mer systematiskt och professionellt

“I kunskapssamhället skapas värderingar när medborgarna omsätter information till kunskap”

med målgrupper och användarbehov och medarbetarna behöver ha nödvändiga kompetenser för att göra detta.

Man lyfter särskilt fram fem utvecklingsområden. Det första kallar man **öppna bibliotek**, vilket syftar både på att biblioteken ska tilltala fler målgrupper än idag, på biblioteksrummet och på förbättrade öppettider. Till exempel vill man att biblioteken arbetar mer målinriktat och offensivt i förmedlingen av medier.

Ett andra område är **inspiration och lärande**. Biblioteken har unika förutsättningar att arbeta med lärande genom sin öppna och informella karaktär, utan krav på medlemskap, avgifter eller förkunskaper. Prioriterade ämnen är it- och informationskompetens samt läsfärdigheter.

Det tredje området är förbättrad förmedling av **digitala medier** genom vad man kallar Danskernes Digitale Bibliotek, en gemensam ingång för olika digitala medier.

Ett fjärde område är **partnerskap**. Utredningen vill att biblioteken arbetar systematiskt med att skapa samarbeten med institutioner i den offentliga sektorn, den civila sektorn och näringslivet. Målet är att partnerskapen leder till bland annat ökad tillgänglighet och nytänkande.

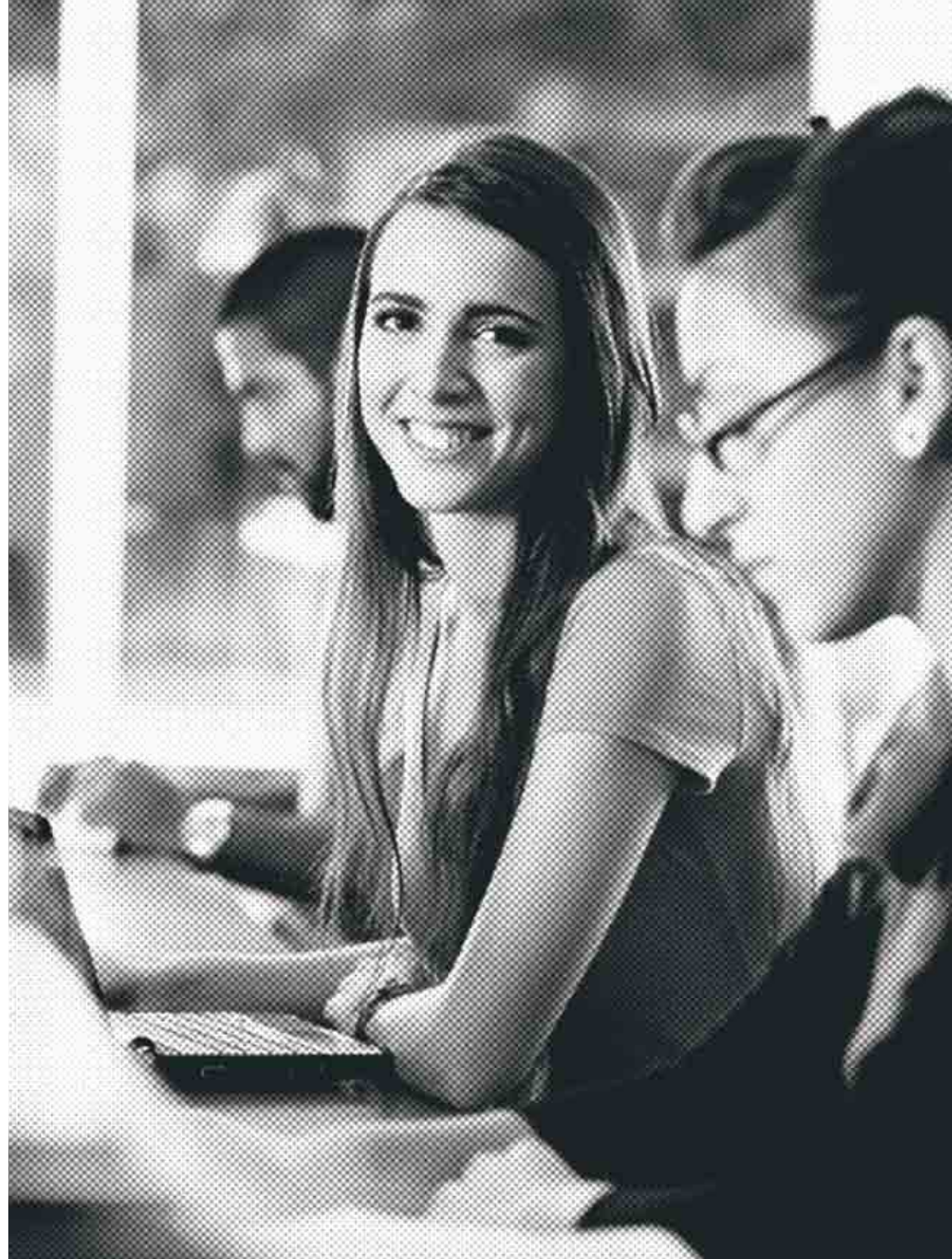
Kapitel 1: Danmark

Slutligen pekar utredningen på behovet av *professionell utveckling*. Framför allt kommer det att behövas kompetens kring lärande och undervisning, relationer och kommunikation, it och marknadsföring.

Danmark – först ut på plan

Danmark var alltså tidigt ute med att sätta in biblioteksfrågorna i ett större sammanhang. I olika offentliga dokument har man resonerat kring vilken funktion man vill att biblioteken ska ha i framtiden och man har till och med formulerat olika tänkbara scenarier. Helt klart finns en betoning på biblioteken som kunskapsinstitutioner.

Redan på 1990-talet inrättades ett sakkunnigt organ för biblioteksfrågor under Kulturministeriet, Styrelsen for Bibliotek og Medier. Styrelsen och ministeriet är de mest tongivande aktörerna i formulerandet av visioner och strategier för biblioteken.

vårt att veta

■ Departement

Undervisnings- och kulturministeriet (Nationalbiblioteket, depåbiblioteket, universitets- och högskolebiblioteken). Ministeriet har delegerat skolbiblioteksuppgifterna till Utbildningsstyrelsen.

■ Nationalbibliotek

Nationalbiblioteket vid Helsingfors universitets bibliotek.

■ Förvaltningsmyndighet

Nationalbiblioteket vid Helsingfors universitets bibliotek. Nationalbiblioteket fungerar som en nationell service- och utvecklingsenhet för folk-, forsknings- och specialbibliotek. Det ska främja det inhemska och internationella samarbetet på biblioteksområdet och producerar centrala tjänster såsom databaser, programvaror och statistik.

■ Regional/interkommunal nivå

18 landskapsbibliotek. Landskapsbiblioteken har statlig finansiering och har bland annat ansvar för fjärrlån. Centralbiblioteket för de allmänna biblioteken vid Helsingfors stadsbibliotek. Centralbiblioteket har statlig finansiering och utför utvecklingsarbete, bedriver samarbete med forskningsbibliotek mm.

■ Bibliotekslag

Lagen betonar bibliotekens betydelse som kunskapsinstitutioner, exempelvis sägs att biblioteken ska stödja möjligheterna till livslångt lärande. Biblioteken ska stödja litterära och konstnärliga intressen, medborgerliga färdigheter och internationalisering. Det ska finnas central- och landskapsbibliotek. Olika bibliotekstyper ska samarbeta. Biblioteksväsendet bör arbeta för att virtuella och interaktiva nättjänster utvecklas.

Samling för framtiden

Finland fick en ny bibliotekslag 1999. Som en följd av den nya lagen tillsatte Undervisningsministeriet en bibliotekspolitisk arbetsgrupp bestående av representanter för ministeriet, nationalbiblioteket, den finska biblioteksföreningen, kommunförbundet, allmänna bibliotek, landskapsbibliotek med flera. Gruppen fick i uppdrag att kartlägga de krav som biblioteken stod inför i det nya informationssamhället och komma med konkreta förslag på lösningar. 2003 formulerade Undervisningsministeriet en nationell biblioteksstrategi med utgångspunkt i gruppens arbete.

Strategin tog avstamp i resonemang om det nya kunskapssamhället och allas rätt att kunna delta i detta med samma förutsättningar, oavsett vem man är eller var man bor. Man underströk att bibliotekstjänsterna inte bara ska ses som bibliotekens sak, utan att tjänsterna är en sammanhängande del av allt lärande och samhällets totala utveckling.

I strategin formulerades vilka problem som fanns för de finska biblioteken. Ett av de största problemen var att det saknades helhetssyn, utvecklingsansvar och politisk vilja för biblioteksfrågorna. Ingen instans tog på sig ett samlat ansvar för bibliotekssektorn och beslutsfattandet blev tungt och oflexibelt. Statsförvaltningen saknade en ansvarig nationell och sektorsövergripande instans för biblioteksfrågor. I relation till kommunerna kunde staten inte styra utvecklingen eller ingripa i missförhållanden.

Biblioteken präglades av ojämn tillgång, låg kvalitet, omodern teknisk infrastruktur och otillräcklig kompetens hos personalen. Bristande samordning ledde till ineffektivitet, dubbelarbete, felaktiga val och beslut, förspillda investeringar och tidsslöseri. Samlingar och databaser var spridda och biblioteken var dåligt anpassade till användarnas krav och behov.

Lösningarna formulerades i termer av ökat samarbete mellan stat och kommuner, kommunerna sinsemellan och mellan olika sorters bibliotek. Utvecklingsarbetet skulle bedrivas på central nivå, medan de enskilda biblioteken skulle ägna sig åt kärnverksamheter och betjäning. Biblioteksfrågorna måste samordnas och servicen gentemot användarna utmärkas av ett helhetsperspektiv. De finska biblioteken måste bli hybridbibliotek för att kunna möta framtida krav och behov och för att leva upp till det uppdrag de fått att sköta befolkningens informationsförsörjning även i en digital omgivning. Kvaliteten på verksamheterna måste höjas, liksom personalens kompetens.

Förverkligande av en strategi

Strategin har fått flera praktiska konsekvenser. En av de viktigaste har varit att Nationalbibliotekets ställning har stärkts. Från och med augusti 2006 utvidgade Nationalbiblioteket vid Helsingfors universitet sin service till att utöver universitetsbiblioteken betjäna även folkbibliotek och specialbibliotek. Nationalbiblioteket har därmed blivit en gemensam serviceenhet för hela biblioteks nätverket och erbjuder till exempel tillgång till nationella databaser, elektroniskt material och programvaror till samtliga bibliotek.

Man har dragit en tydligare gräns mellan vad som är statens och kommunernas uppgifter. Det är kommunernas ansvar att tillhandahålla bastjänster, alltså fysiska och virtuella bibliotek med bra utbud och utbildad personal. Klarar inte den enskilda kommunen av det, kan man gå samman med en eller flera andra kommuner. Staten ska å sin sida ansvara för innehållsmässigt och tekniskt utvecklingsarbete, för en helhetssyn på bibliotekssektorn och för rationaliseringar, till exempel genom att dubbelarbete undviks.

Biblioteken har också fått ökade resurser via statsbudgeten, till exempel medel för digitala tjänster och uppdatering av bibliotekssystem i små kommuner. En annan följd av strategin är uppbyggnaden av en gemensam biblioteksportal, biblioteken.fi.

Att prioritera strategiskt

Undervisningsministeriet har fortsatt att vara aktivt i utpekandet av åt vilket håll biblioteken ska gå. 2009 publicerade Undervisningsministeriet ett strategidokument som lägger fast riktning och mål för de allmänna biblioteken i Finland.

Kapitel 2: Finland

Dokumentet pekar ut strategiska prioritetsområden och ska utgöra grunden för beredningen av författningar och av den statliga finansieringen framöver.

Ministeriet menar i publikationen att bibliotekens viktigaste uppgift under de närmaste åren kommer att bli att lära invånarna informationshantering. Lärande och tillämpning av kunskap har blivit de viktigaste framgångsfaktorerna i samhället och alla ska ha samma rätt att kunna hantera information. Men informations- och medieomvärlden har förändrats radikalt och informationens kvalitet varierar. Ministeriet menar att det är mest effektivt och ekonomiskt att det är biblioteken som lär medborgarna att hantera information – ingen annan har djupet, långsiktigheten och kvaliteten. Bra bibliotek garanterar därför medborgarna kunskapsmässig jämlikhet och minskar den digitala klyftan och den kunskapsmässiga utslagningen.

Varje medborgare i Finland har enligt grundlagen vissa kulturella rättigheter och strategin menar att man säkrar dessa genom att satsa på bibliotekens service och genom att höja kunskapsnivån. Samhället tryggar alltså medborgarnas kulturella rättigheter bäst genom att upprätthålla biblioteks- och informationstjänster av hög kvalitet.

Vid sidan om dessa uppdrag nämns även andra målsättningar, såsom biblioteket som en plats för möten, evenemang och studier och bibliotekets funktion för att förebygga ensamhet och stödja gemenskap. Helhetsintrycket är dock att bibliotekets funktion som en plats för kultur, läsning, möten, integration och upplevelser är underordnade uppgifter.

Ministeriet signalerar tydligt att det är användarnas behov som ska sättas i centrum och att biblioteken inte får luta sig tillbaka. "Tjänsterna kan inte längre motiveras enbart med traditionell användning av biblioteken. [...] Rätt att existera har man när användarna har nytta av bibliotekets tjänster". Man skriver att det inte räcker att reagera på förändringar som redan skett eller att sträva efter att erbjuda allt till alla. I framtiden måste biblioteken profilera sig mot och specialisera sig på olika kundgrupper. Kunderna ska aktivt informeras om nya och skräddarsydda tjänster. Biblioteken måste kunna beskriva vad informationshantering är och varför den är till nytta för användarna.

Strategin uttrycker att ett nationellt grundavtal för medborgarnas informationsförsörjning ska upprättas. Avtalet behövs eftersom tillgången och tillgängligheten till information blivit mer komplicerad i det digitala samhället. Grundavtalet ska fastställa vilket elektroniskt basmaterial och vilka bastjänster som avgiftsfritt ska vara tillgängliga för alla och vilka tjänster biblioteken ska utföra för att alla ska få tillgång till dessa.

De allmänna biblioteken ska enligt strategin ta ett större ansvar för elevernas informationsförsörjning på förskolor och skolor. Lärarna har begränsade resurser att vägleda eleverna i krävande informationshantering och de flesta skolorna är för små för att skolbiblioteken ska räcka till. Därför ska de allmänna biblioteken stödja elevernas informations- och medieläskunnighet.

Det viktigaste medlet för att nå målen är att höja kompetensnivån bland personalen. En ökad andel av personalen ska ha universitets- och högskoleutbildning. Särskilt betonas vikten av mångsidig kunskap – såväl kompetens för lagring, sökning, hantering och presentation av information som olika specialkompetenser. Bibliotekarien bör ha en bred allmänbildning samt kommunikations- och serviceförmåga.

Ministeriet menar att statligt finansierade, centralt producerade tjänster ger fördelar, såsom möjligheter även för små kommuner och glesbygdsområden att erbjuda nätverksbaserade bibliotekstjänster. Därmed ökar effektiviteten och dessutom användarvänligheten: biblioteksnätet framstår som en helhet för kunden. Ett annat exempel är att depåbibliotekets betydelse ska öka, vilket gör att de lokala biblioteken inte behöver ha lika stort bestånd i magasin.

Den statliga nivån förefaller enligt strategin att ta ett större ekonomiskt ansvar för bibliotekens utveckling. I strategin står till exempel att nationell tilläggsfinansiering kan tänkas. Man avser också att lämna behovsprövade statsunderstöd som ska styras enligt målen.

Vidare sägs att den regionala biblioteksverksamhetens uppgifts- och områdesfördelning ska omvärderas i samband med de pågående förändringarna av regioner och kommuner i Finland. Strategin är dock fåordig på det här området.

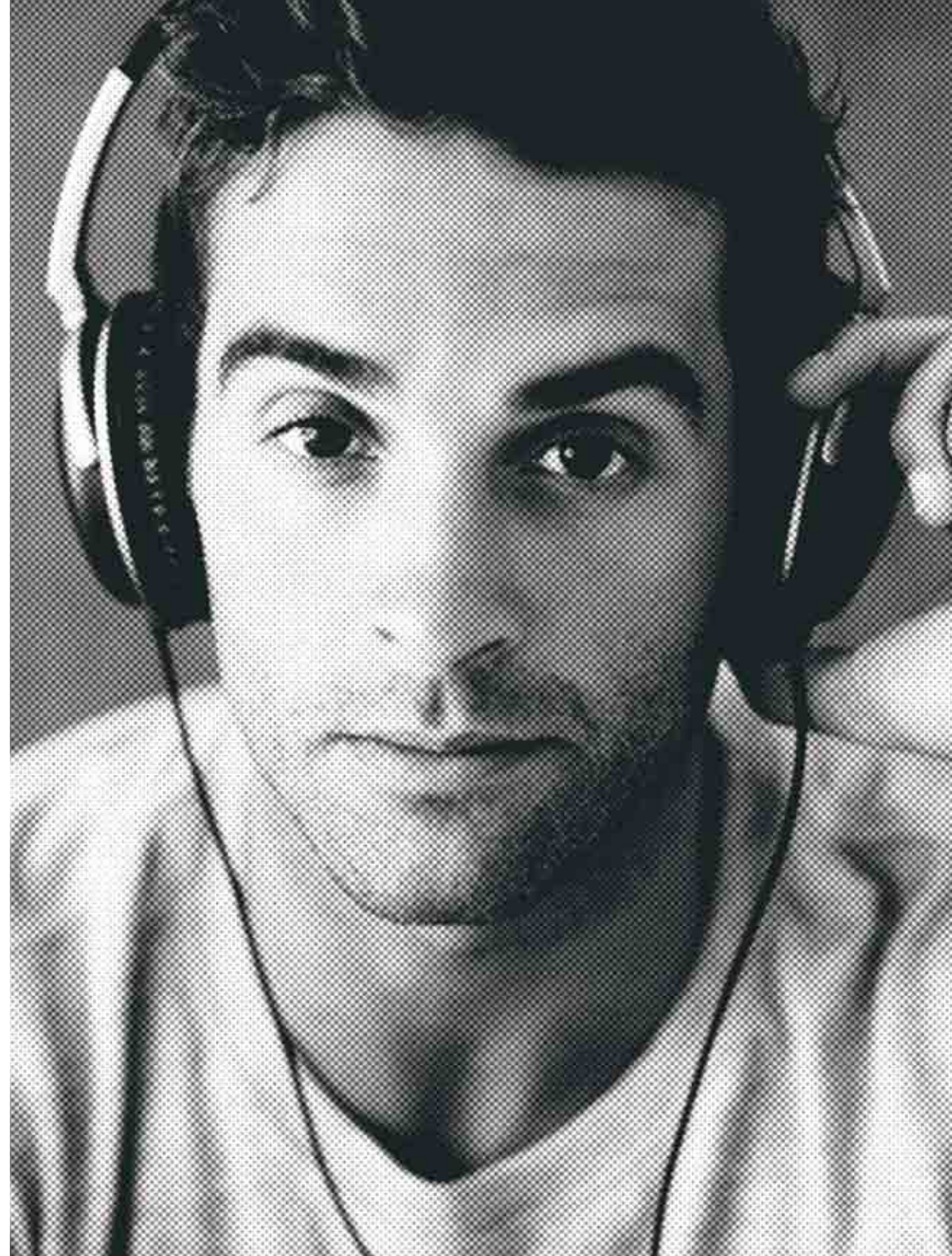
Kapitel 2: Finland

Finansieringen på lokal nivå ska omvärderas. I bedömningen av finansieringen ska biblioteken ses som öppna lärmiljöer för alla, inte bara tillhandahållare av information och kultur. I finansieringslösningarna ska biblioteken ses som en resurs som betjänar alla befolkningsgrupper och också andra förvaltningar. Finansieringen bör ta hänsyn till ökade kostnader för förändringar i medieomvärlden, ökade och mer krävande informationstjänstuppgifter och ett mer mångskiftande informationsutbud, vilket kräver mer kunnig vägledning.

Finland – centralisering för rättvisa

Finland har relativt nyligen fått ett biblioteksgemensamt organ. Sedan 2006 ger Nationalbiblioteket service till folk-, fack- och specialbibliotek. Undervisningsministeriet har varit aktivt i formulerandet av en biblioteksstrategi. Särskilt betonas alla invånares lika rättigheter till kultur och kunskap. Bibliotekens viktigaste uppgift de närmaste åren kommer att vara att lära invånarna informationshantering.

I Finland framhålls betydelsen av en tydligare ansvarsfördelning. Utvecklingsuppgifter ska utföras centralt av Nationalbiblioteket eller Centralbiblioteket.

vårt att veta

■ Departement

Kulturdepartementet (folkbibliotek), Kunnskapsdepartementet (universitets- och högskolebibliotek).

■ Nationalbibliotek

Nasjonalbiblioteket i Oslo.

■ Förvaltningsmyndighet

Nasjonalbiblioteket i Oslo. Har utvecklingsansvar för folkbibliotek och universitets- och högskolebibliotek. Fördelar projektmedel, samlar in statistik och anordnar kompetensutveckling.

■ Regional/interkommunal nivå

Fylkesbiblioteker i varje fylke (20 st). Finansiering via generella statsbidrag. Ska sköta fjärrlåneverksamhet, organisera det lokala lånesamarbetet, arrangera konferenser och kompetensutveckling och stödja folk- och skolbiblioteken i fylket.

■ Bibliotekslag

En ramlag som anger att alla kommuner ska ha bibliotek och att det ska finnas ett organiserat samarbete mellan folk- och skolbibliotek. Biblioteken ska främja upplysning, utbildning och annan kulturell verksamhet. Verksamheten ska vara utåtriktad och utbudet ska göras känt. Det ska finnas fylkesbibliotek i alla fylker.

Rätt sak på rätt plats

I Norge inrättades 2003 en särskild myndighet för arkiv-, biblioteks- och museisektorn, ABM-utvikling (ABM står för arkiv, bibliotek och museum). ABM-utvikling låg under Kirke- og kulturdepartementet och var ett både förvaltande och utvecklande organ. Dess uppgift var att se till att stora och små aktörer samarbetade inom det nationella biblioteks nätverket, vilket alltså även inbegriper forskningsbibliotek. ABM-utvikling skulle driva ett aktivt, strategiskt utvecklingsarbete för att samordna, effektivisera och stärka biblioteks fältet.

På väg mot en biblioteksreform

2004 tillsatte regeringen en omfattande utredning om biblioteken, *Bibliotekreform 2014*, vilken genomfördes av ABM-utvikling och var klar 2006. Utredningen är en del av en analys av hela den norska kulturpolitiken.

Utredningen tar sin utgångspunkt i en vision om bibliotekens roll i kunskaps-samhället. Norges framtid står och faller med hur väl man lyckas i den nya kunskapsekonomin och målet är att Norge ska bli en ledande kunskapsnation. Kompetensnivån måste höjas för att man ska kunna hävda sig i konkurrensen och biblioteken är viktiga i det arbetet.

Utredningen pekar ut problem hos det norska biblioteksväsendet. I landet finns många små bibliotek med begränsade resurser och korta öppettider. Det ger fragmentisering och stora skillnader vad gäller ekonomi, kompetens, tjänster och utvecklingsmöjligheter. Dessutom nämner man att antalet utlån och besök är lägre än i de andra nordiska länderna.

Om biblioteken ska bli centrala kunskapsinstitutioner menar man i *Bibliotekreform 2014* att det behövs en "konsolidering", som samlar resurser i större och starkare

enheter. För att skapa Norgesbiblioteket krävs att biblioteken har en viss minimi-nivå. Utredningen betonar värden såsom enklare arbetsprocesser, standardisering och stordriftsfördelar. Det är tydligt att man vill minska variationen mellan olika bibliotek och kommuner.

Utredningen fick flera konkreta följder. Ett av förslagen i utredningen var att verka för ökad användarorientering. Projektet Norgesbiblioteket, som pågick mellan 2008 och 2010, var ett sätt att göra detta.

Bland förslagen fanns också ett gemensamt digitalt bibliotek. Under 2011 lanseras Biblioteksøk, där olika bibliotek gör sina kataloger sökbara i en gemensam portal.

Departementet stakar ut färdriktningen

Utredningen *Bibliotekreform 2014* följdes upp i flera departementsrapporter till Stortinget (s k meldinger). Den viktigaste var *Bibliotekmeldinga*, som skrevs av Kulturdepartementet och presenterades för Stortinget 2009. I *Bibliotekmeldinga* är problembilden ungefär densamma som i *Bibliotekreform 2014* – bibliotekens kvalitet är bristfällig, gårdagens lösningar tillämpas på morgondagens utmaningar, samordningen är för dålig och kompetensen behöver höjas.

Departementet menar i *Bibliotekmeldinga* att det inom bibliotekssektorn finns en tendens till att gårdagens lösningar i för hög grad används på morgondagens krav. Biblioteken är ofta för statiska och för lite öppna för impulser. Samtidigt finns en stark vilja och kraft till förändring, men ofta på egna premisser. Det tas många goda initiativ och det används stora resurser för att utveckla biblioteken, men många initiativ blir för fragmentariska och det saknas ett samlat grepp om hur man ska möta framtidens utmaningar.

Dessutom pekar man på att det tredelade förvaltningsansvaret mellan kommuner, regioner och staten, liksom det tudelade departementsansvaret, ställer stora krav på samordning och samarbete. Det kräver starkare samordning på det nationella planet och förmåga att konkretisera och lösa gemensamma utmaningar tillsammans i hela biblioteks nätverket.

“Bibliotekens värdegrund utgår från att kunskap och utbildning ska vara till- gänglig för alla”

Biblioteksmeldinga understryker betydelsen av en statlig bibliotekspolitik. En av de viktigaste uppgifterna för statens bibliotekspolitik är att utveckla robusta men samtidigt flexibla bibliotek som kan erbjuda alla invånare bättre bibliotekstjänster. Politiken behövs för att medverka till att biblioteken använder lösningar och bygger strukturer som är av sådan kvalitet att de kan möta morgondagens krav. Tydligare mål och krav, en bättre ansvarsfördelning och ökade satsningar behövs för att nå de önskvärda målen.

Bibliotekens värdegrund och legitimitet utgår från att kunskap och utbildning ska vara tillgänglig för alla, oavsett sociala, ekonomiska eller geografiska förutsättningar. Biblioteken ska ge den enskilda invånare just vad han eller hon behöver vad gäller lärande och personlig utveckling.

Utredningen understryker betydelsen av den pågående digitaliseringen och framhåller biblioteken som arena för digital kompetens. Den pekar på bibliotekens betydelse både för det formella och det informella lärandet. Likaså menar man att biblioteken bör kunna få en central roll för hela den lokala kulturen.

Ett sätt att åstadkomma den utveckling man önskar är att inrätta så kallade modellbibliotek. Sedan *Biblioteksmeldinga* kom har försök med modellbibliotek påbörjats. Tanken är de ska synliggöra bra bibliotek med mötesplatsfunktion och

partnerskap. De ska utveckla bibliotek som offentliga mötesplatser, stärka folkbiblioteken som samhälleliga brobyggare och öka samarbetet med det frivilliga organisationslivet.

Kravet på konsolidering från *Bibliotekreform 2014* har tonats ner och ersatts av förslag på frivilliga lösningar för att öka samarbeten och storskalighet. Till exempel föreslår man frivilliga samarbetsavtal mellan staten och fylkeskommunerna och man framhåller värdet av ökad flexibilitet, till exempel mellan kommunerna.

Utredningen diskuterar en gemensam bibliotekslag för folk- och fackbibliotek, men avstår från att lägga ett sådant förslag. Däremot efterlyser man en ökad harmonisering av de olika bibliotekstypernas lagar och överväger justeringar i folkbibliotekslagen.

Myndighetsansvaret flyttar

I *Biblioteksmeldinga* kritiserade Kulturdepartementet också ABM-utveckling och föreslog en utredning om vem som skulle ha ansvar för de statliga biblioteksuppgifterna. Den utredningen var klar 2010 (*Meld om omorganisering av ABM-utveckling*).

Utredningen riktade kritik mot ABM-utveckling. Instruktionerna till ABM-utveckling hade varit för oklara, bredden i uppgifter för stor och mervärdet för ABM-fältet för otydligt. Departementet upplevde ett behov av en överordnad nationell bibliotekspolitik och att klargöra roller och ansvar på statlig nivå för att säkra vem som hade ansvar för de viktiga utvecklingsuppgifter man stod inför. Man ville åstadkomma ökat samarbete och ökad samordning mellan universitets- och högskolebibliotek, fackbibliotek och folkbibliotek. Målet var ett optimalt samarbete och en arbetsdelning som på bästa möjliga sätt utnyttjade statens medel till bibliotek och skapade framtidsinriktade lösningar.

Kulturdepartementet föreslog en överflyttning av biblioteksuppgifterna från ABM-utveckling till Nasjonalbiblioteket. En omorganisering skulle leda till förstärkt arbete med den digitala utmaningen och man pekade på att Nasjonalbiblioteket redan var huvudaktör för digitaliseringsarbetet inom bibliotekssektorn. Förändringen trädde i kraft vid halvårsskiftet 2010.

Kapitel 3: Norge

Nasjonalbiblioteket är numera statens utvecklingsorgan för bibliotek. Som sådant ska man bidra till att utforma och genomföra en nationell bibliotekspolitik för folk- och forskningsbibliotek. Genom ett aktivt, strategiskt utvecklingsarbete ska NB bidra till kunskapsmässig utveckling, samordning och effektivisering av biblioteken. Invånarna, forskningens och utbildningsinstitutionernas behov av goda och relevanta bibliotekstjänster ska stå i centrum för utvecklingsarbetet. Ett viktigt ansvarsområde är att utveckla och stärka biblioteken som aktiva och aktuella samhällsinstitutioner.

Nasjonalbiblioteket har projektmedel att dela ut för att stimulera utveckling. Man håller på och utvecklar en digital infrastruktur för tjänsteutveckling i norska bibliotek. Nasjonalbiblioteket inrättade i början av 2011 ett sekretariat för biblioteksutveckling som ska arbeta med att utforma och genomföra en nationell bibliotekspolitik. Det har uttryckts osäkerhet om sekretariatet får en tillräckligt stark ställning på Nasjonalbiblioteket, bland annat från Norsk Bibliotekforenings sida. Sekretariatet har ännu inte publicerat några strategier.

Norge – mot ökad samordning

I Norge har ansvaret för biblioteksfrågorna flyttats från ABM-utvikling till Nasjonalbiblioteket. Anledningen var att man ville åstadkomma ett förbättrat samarbete och en ökad samordning mellan olika bibliotekstyper. Det är Nasjonalbibliotekets uppgift att utforma och förverkliga en nationell bibliotekspolitik.

I Norge har man särskilt betonat biblioteken som kunskapsinstitutioner, vars uppgift är att bidra till en högre kunskapsnivå i landet. Men många bibliotek är små och samordningen brister. Olika projekt för att förstärka användarorienteringen, skapa gemensamma digitala lösningar och framhålla goda exempel är metoder för att öka effektiviteten och kvaliteten.

Svenska

vårt att veta

■ Departement

Kulturdepartementet (folkbibliotek), Utbildningsdepartementet (forskningsbibliotek, skolbibliotek).

■ Nationalbibliotek

Kungliga biblioteket.

■ Förvaltningsmyndighet

Kungliga biblioteket har sedan 1/1 2011 ett samordnings- och utvecklingsansvar för hela bibliotekssektorn. Informations- och lånecentralerna, Sveriges depåbibliotek och Internationella biblioteket omfattas delvis av KB:s uppdrag. KB ska utöva nationell överblick, främja samverkan och utveckling, fördela vissa bidrag, samla in statistik och tillsammans med länsbiblioteken utöva tillsyn av bibliotekslagen. Statens kulturråd fördelar vissa medel mm. Skolinspektionen följer upp skollagens föreskrifter om skolbibliotek.

■ Regional/interkommunal nivå

Läns- och regionbibliotek har ett regionalt ansvar för utveckling, rådgivning, information och kompetensutveckling. Dessutom finns Informations- och lånecentraler, Sveriges depåbibliotek och Internationella biblioteket.

■ Bibliotekslag

Justeringar 2004 och 2011. Gäller alla offentligt finansierade bibliotek och fungerar som en ramlag. Lagen föreskriver att boklån ska vara avgiftsfria, att alla kommuner ska ha bibliotek och att det ska finnas länsbibliotek i varje län. Folkbiblioteken ska främja läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet och medverka till att databaserad information görs tillgänglig för alla. Kommuner och landsting ska anta biblioteksplaner. Det ska finnas högskolebibliotek vid alla högskolor. Biblioteken ska samverka. Skollagen föreskriver sedan 2011 att alla skolelever ska ha tillgång till ett skolbibliotek.

Nu åker vi också

I Sverige har det inte funnits någon sammanhållande myndighet med ansvar för den övergripande biblioteksutvecklingen. Statens kulturråd har visserligen länge haft ansvaret för vissa folkbiblioteksfrågor, till exempel att fördela statligt kulturstöd, ge regeringen underlag för kulturpolitiska beslut, informera om kultur och kulturpolitik samt samla in statistik inom kulturområdet. Men Kulturrådet har många andra verksamheter än bibliotek inom sitt ansvarsområde och man har på senare år inte tolkat sitt uppdrag på ett sådant sätt att man agerat som en biblioteksmyndighet.

KB:s huvudansvar har framför allt inneburit utvecklings- och samordningsarbete gentemot forskningsbiblioteken. KB har sedan tidigare haft ansvar för ett fåtal uppgifter som berör folkbiblioteken, såsom vissa kurser och konferenser och samverkan mellan forskningsbibliotek, folkbibliotek, arkiv och museer.

KB-utredningen *KB – ett nav i kunskapssamhället* (2004) påpekade att ett gemensamt nationellt biblioteksdatasystem och ett biblioteksövergripande nätbibliotek borde skapas. Utredningen föreslog också att KB skulle få i uppgift att utarbeta en strategi för ökad nationell samordning av de offentliga biblioteksresurserna och få hela ansvaret för utveckling och samordning av informationsförsörjningen till samtliga offentligt finansierade bibliotek. Det förslaget förverkligades dock inte.

Önskemål och förslag

Önskemålen att samla biblioteksfrågorna hos en gemensam aktör blev allt mer högljudda från mitten av 00-talet. Bland annat genomförde Svensk Biblioteks-förening en kampanj för en nationell bibliotekspolitik tillsammans med DIK, Sveriges Författarförbund och Föreningen Sveriges Länsbibliotekarier 2008.

I samband med kampanjen formulerades åtta punkter. Den första punkten efterlyste just definitioner av bibliotekens huvudfunktioner och en väl förankrad och genomarbetad strategi för bibliotekets roll i kunskapssamhället. Den nationella biblioteksstrategin borde klargöra de offentliga bibliotekens huvuduppgifter i relation till:

- läsande och läsförståelse
- demokrati, yttrande- och informationsfrihet
- livslångt lärande, kunskapsutveckling och personlig utveckling
- kultur och social sammanhållning
- samhällets innovationskraft.

I den åttonde punkten efterfrågas ett operativt, nationellt biblioteksorgan. Organet skulle bland annat ansvara för att följa upp och utvärdera nationella strategier och mål och med utgångspunkt i dessa utveckla en heltäckande nationell bibliotekspolitik.

Kulturutredningens betänkande var färdigt våren 2009. Utredningen pekade på splittringen inom bibliotekslandskapet och framhöll behovet av en ny organisation och en ny ledningsfunktion för det svenska biblioteksväsendet.

I propositionen *Tid för kultur* som följde på Kulturutredningen föreslogs att KB, utöver sitt uppdrag som forskningsbibliotek, skulle få ett uppdrag att svara för nationell överblick, främja samverkan och driva på utvecklingen inom vissa övergripande biblioteksfrågor.

Början till förändring

Riksdagen fattade beslut i linje med propositionen hösten 2009 och KB påbörjade sitt utvidgade uppdrag den 1 januari 2011.

KB har sedan dess ett nationellt uppdrag som innebär ett samordnings- och utvecklingsansvar för hela bibliotekssektorn. Uppdraget innebär bland annat att utöva nationell överblick, främja samverkan och utveckling, tillsammans med länsbiblioteken följa upp bibliotekslagens praktiska tillämpning, fördela vissa

Kapitel 4: Sverige

bidrag och samla in statistik. KB arbetar dessutom bland annat med avtal för elektroniska informationsresurser, LIBRIS-systemet, digitalisering, fjärrlån och kompetensutveckling.

Budgetpropositionen 2011 förtydligade ansvarsfördelningen och KB ansvarar numera för fördelningen av statliga bidrag till informations- och lånecentralerna, Sveriges depåbibliotek, Internationella biblioteket och vissa utvecklingsmedel. Under 2011 har KB 6,3 miljoner kronor att dela ut i projektbidrag.

I februari 2010 lade Kultursamverkansutredningen fram betänkandet *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet*, som presenterade en ny modell för fördelning av statliga bidrag till regional kulturverksamhet. Modellen går bland annat ut på att Kulturrådet betalar ut medel till landstingen, som i sin tur fördelar bidragen och att det inrättas regionala kulturplaner. Kulturrådet har också kvar uppgiften att fördela anslag inom områdena litteraturstöd och läsfrämjande.

Landstingen och regionerna är viktiga biblioteksaktörer. År 2009 uppgick deras sammanlagda satsningar på biblioteksverksamhet till 134 miljoner kronor. Den lokala nivån är dock den aktör som satsar i särklass mest på bibliotek: kommunernas kostnader för biblioteksverksamheter var 3,7 miljarder kronor år 2009.

KB har påbörjat arbetet med att anpassa sin inflytandestruktur till det nya uppdraget och arbetar aktivt med att förbättra den nationella biblioteksstatistiken. KB har – utifrån samtal med representanter för bibliotekssektorn – valt att prioritera arbetet med skapandet av en nationell katalog.

Sverige – sist i gänget?

Sverige ligger på många sätt efter vad gäller en nationell biblioteksstrategi. Sverige har en stark biblioteksstruktur, ett väl fungerande biblioteksnätverk och en lång samverkanstradition. Men vi saknar fortfarande en övergripande analys av i vilket samhälle biblioteken ska fungera de närmaste tio, tjugo åren, på vilket sätt biblioteken ska bidra till att samhället utvecklas på ett positivt sätt och vilka hinder det finns på vägen dit. Vi har ingen en nationell biblioteksövergripande strategi. Möjligheter att omsätta lokala innovationer till nationella program går på så sätt förlorade. Dessa brister i samordningen leder till effektförluster och dåligt resursutnyttjande.

TILLSAMMANS – PÅ VÄG

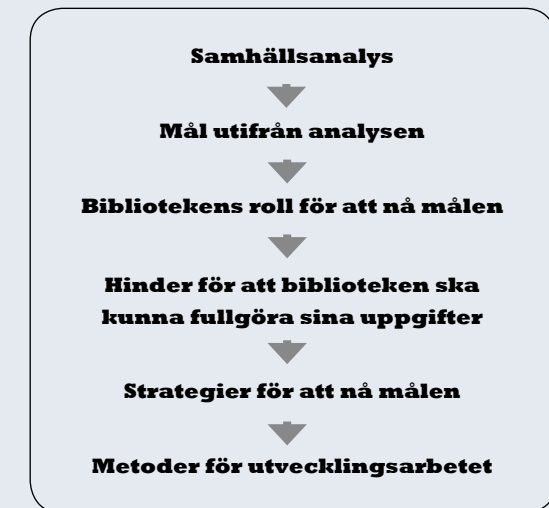
Först en analys, sedan strategi och metoder

Efter att ha tittat på de tre grannländerna kan man konstatera att det svenska analys- och strategiarbetet ännu inte kommit lika långt. Det man gjort i grannländerna är att man börjat på en hög och abstrakt nivå för att klargöra vilket samhälle biblioteken kommer att verka i framöver.

De biblioteksstrategiska dokumenten i Danmark, Finland och Norge tar alltså avstamp i en bred **samhällsanalys**. Analyserna ser lite olika ut i de tre länderna, men mycket är också gemensamt. Man menar att vi lever i ett globaliserat samhälle, där den etniska sammansättningen och de sociala vanorna ser annorlunda ut jämfört med för 20-30 år sedan. Vi befinner oss i ett kunskapssamhälle där medborgarnas förmåga

att hitta och tillgodogöra sig information är avgörande för nationen som helhet. Både Norge och Danmark pekar ut höjd kunskapsnivå som viktiga element i landets politik för att stå sig i den internationella konkurrensen. Men förmågan att hitta och tillgodogöra sig information är också avgörande för den enskilde individen för att kunna orientera sig i samhället och för att kunna fatta riktiga beslut. Därför är också tillgången till information en rättvisefråga – den som inte får tag på eller har förmåga att bedöma information kommer inte att ha samma möjligheter att kunna försörja sig eller till personlig utveckling.

Utifrån analysen formuleras i de andra länderna ett flertal **mål**. Till exempel menar man att kunskapsnivån måste höjas för att landet ska bli konkurrenskraftigt och

TILLSAMMANS – PÅ VÄG

att livslångt lärande är nödvändigt. Forskning, utbildning och innovationer är prioriterade politiska områden och samhället måste bli bättre på att tillvarata utvecklingskraft. Social sammanhållning och personlig utveckling ska underlättas och alla medborgare ska ha samma förutsättningar.

Nästa steg är att man i Danmark, Finland och Norge har identifierat **bibliotekens roll** i arbetet för att nå målen. Biblioteken ska vara leverantörer av information av god kvalitet till alla invånare. Man pekar ut biblioteken som den samhällsaktör som ska ha ansvar för att lära ut informationskompetens till medborgarna. Biblioteken ska vara ett rum där samhällets mål att tillvarata initiativkraft och innovationssträvanden kan förverkligas. Biblioteken ska se till att de grundlagsskyddade rättigheterna till kultur tillgodoses.

Det fjärde steget har varit att identifiera vilka **problem och hinder** det finns för att biblioteken ska kunna fullgöra sina uppgifter. I flera av de nämnda dokumenten har kritiken inte varit sparsam. Biblioteken håller inte tillräckligt hög kvalitet och tillgången är ojämnt spridd. Utvecklingsinsatserna har varit fragmentariska och har inte fått tillräckligt stort genomslag. Samordningen är dålig och det utförs dubbelarbete, vilket leder till ineffektivitet och resursslöseri. Biblioteken har svårt att följa med i utvecklingen och tillämpar alltför ofta gårdagens lösningar på morgondagens problem, de har varit alltför samlingsinriktade och övergången till nya medier går för långsamt. Användarorienteringen har varit för dålig; kan inte biblioteken leverera det som användarna vill ha, så kommer de inte att söka sig till biblioteken i fortsättningen. Det saknas en helhetssyn på biblioteken, det är oklart vem som har ansvar för vad och – åtminstone i Norge och Danmark – har ingen aktör kunnat ta ett samlat grepp om biblioteksfrågorna.

Först därefter har man formulerat en **strategi** för den framtida biblioteksutvecklingen. Behovet av mer uttryckliga mål och krav är genomgående i såväl de danska och norska som de finska dokumenten. Någon behöver ha överblick över biblioteken och vem som har ansvaret för bibliotekens utveckling behöver förtydligas, liksom var i biblioteksstrukturen som olika tjänster ska produceras – ibland förelås att någon aktör specialiserar sig på en viss tjänst. Förbättrat samarbete inom och mellan olika bibliotekstyper nämns i alla tre länderna och i Norge har man föreslagit en harmonisering av lagstiftningen för olika bibliotekstyper. Annat man

tar upp är systematisering och standardisering av arbetet och förbättrad teknisk infrastruktur. Flexibiliteten måste öka och biblioteken ska ta höjd för ständigt föränderliga användarvanor, bli mer aktiva och offensiva gentemot användarna och vända sig till fler grupper. Biblioteken ska börja definieras av de tjänster man levererar, bli hybridbibliotek och fokusera mer på lärande och informationskompetens.

Utifrån strategierna utformas sedan olika **metoder** för utvecklingsarbetet. I Norge och Finland har man förtydligat vem som ska ha ansvar för gemensamma utvecklingsfrågor och i bägge fallen har ansvaret ålagts nationalbiblioteket. I Norge arbetar man med frivilliga samarbetsavtal mellan kommuner för att öka effektiviteten. Det finska depåbiblioteket ska bli viktigare, som ett led i att komma åt problemet med att det utförs mycket dubbelarbete. I alla tre länderna utvecklas biblioteksgemensamma sökmöjligheter och man arbetar intensivt med digitalisering för att öka tillgängligheten och användaranpassningen. I Norge har man infört modellbibliotek som ett sätt att lyfta fram önskvärd utveckling. I Danmark pratar man om lokala partnerskap för att stimulera utveckling. De danska biblioteken ska också bli öppnare och mer tillgängliga. I Finland ska de allmänna biblioteken arbeta mer gentemot skolelever och både de finska och danska biblioteken ska utbilda invånarna i informationskompetens. I Finland pratar man om att det behövs ett nationellt grundavtal för informationsförsörjning. I alla grannländerna understryker man att personalens kompetens måste höjas.

Ska vi göra sällskap?

Den svenska diskussionen tenderar ofta att handla mest om metoder. Även i Sverige skulle vi behöva börja med de stora frågorna och rita upp det landskap biblioteken befinner sig i, för att sedan placera in biblioteken i den bilden och först efter det formulera prioriterade områden och önskvärda arbetsmetoder.

KB har fått ett tydligt uppdrag att utöva nationell överblick och ha utvecklingsansvar för det svenska biblioteksväsendet. Vi hyser tilltro till det uppdrag KB fått och att KB med det som grund kan utvecklas till en kraftfull nationell biblioteksmyndighet, gemensam för hela sektorn. Som "reseledare" för de svenska biblioteken är det rationellt att först ta reda på målet för färden och sedan förse sig med karta och kompass, lyssna på väderleksrapporten och fråga om det är någon mer som ska åt samma håll. Först därefter kan man veta om det är bäst att välja buss eller

TILLSAMMANS – PÅ VÄG

tåg, eller om man kanske kan promenera och om man i sådana fall behöver sandaler eller stövlar.

Det finns goda möjligheter för oss i biblioteksnationen Sverige att hitta inspiration i det övriga Norden. De geografiska, ekonomiska och sociala förutsättningarna är förhållandevis lika i de nordiska länderna. Även i våra grannländer är förvaltningsansvaret för biblioteken delat mellan lokal, regional och central nivå. Var tyngdpunkten ligger ser lite olika ut – i Finland och Danmark är den centrala styrningen starkare, men samtidigt är den statliga finansieringen mer omfattande. Den kommunala självstyrelsen är i internationell jämförelse stark i hela Norden. Likaså är de bibliotekspolitiska frågorna delade mellan olika departement i såväl Sverige som Danmark och Norge. De problem och svårigheter som identifierats hos grannländernas bibliotek känns tydligt igen från den svenska bibliotekssituationen. Kan man formulera biblioteksstrategier kopplade till vidare analyser i Danmark, Finland och Norge, borde man alltså kunna göra det även i Sverige.

I Norge och Finland har de ansvariga departementen varit engagerade i samhälls- och problemanalyserna samt formulerandet av strategierna. I Norge ska fortsättningsvis det nyinrättade Sekretariatet för bibliotekutveckling vid Nasjonalbiblioteket utforma och genomföra en nationell bibliotekspolitik. I Danmark är det framför allt myndigheten Styrelsen for Bibliotek og Medier som fått ansvaret för att sätta in biblioteken i ett större sammanhang och peka ut färdriktningen. Det visar att olika modeller är möjliga och genomförbara.

Kanske ska vi låta oss inspireras av Finland, där en bibliotekspolitisk arbetsgrupp med representanter från olika bibliotekstyper, biblioteksföreningar och institutioner tillsattes efter den nya bibliotekslagen 1999. Gruppens uppgift var att klarlägga kraven på biblioteken i informationssamhället och formulera förslag på konkreta lösningar. Givetvis är det ett omfattande arbete att samla representanter från olika biblioteksaktörer. Men å andra sidan skulle analysen bli mer mångfacetterad och därmed mer hållbar. Den skulle också vara förankrad i hela biblioteksnationen och upplevas som relevant av fler.

Svensk Biblioteksforening har i tidigare sammanhang (brev till KB februari 2011) understrukit hur viktig en strategi för de svenska biblioteken är:

”Sverige bör sträva efter att skapa ett bibliotekssystem som bidrar till att utveckla ett långsiktigt hållbart kunskapssamhälle som inkluderar alla. Det behövs en väl förankrad och genomarbetad strategi för bibliotekets roll i kunskapssamhället. Den nationella biblioteksstrategin bör klargöra de offentliga bibliotekens huvuduppgifter i relation till följande:

- kunskap och lärande
- demokrati och informationsfrihet
- inspiration och utveckling
- kultur och upplevelser
- fristad och gemenskap.”

Svensk Biblioteksforening vill vara en aktiv och konstruktiv samarbetspart i det kommande arbetet med att implementera det nya uppdraget och i de processer som leder fram till en nationell biblioteksstrategi. Vi ser stora möjligheter för biblioteken och dess utveckling. Sverige har börjat få en god grund att bygga vidare på och vi vill positivt medverka i det arbetet.

För kunde norsken, dansken och finnen, så kan väl vi!

KÄLLOR

Betänkande av kulturutredningen, SOU 2009:16.

Biblioteket – ett forum för mångsidig kultur och kvalitativ informationssökning,

Undervisningsministeriet 2001.

Bibliotekreform 2014, ABM-utvikling 2006.

Bibliotek – Kunnskapsallmenning, møtestad og kulturarena i ei digital tid.

Stortingsmelding nr 23 (2008–2009).

Biblioteksstrategi 2010. Policy för tillgång till kunskap och kultur, Undervisningsministeriet 2003.

Budgetproposition 2011, Regeringsproposition 2010/11:1.

Folkebibliotekerne i vidensamfundet. Rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfundet, Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010.

Fra informasjon til viden, Biblioteksstyrelsen 2006.

KB: ett nav i kunskapssamhället, SOU 2003:129.

Kulturens finansiering 2009, Statens kulturråd 2010.

Nytt uppdrag: KB som nationell samordnare, KB 2010.

Omorganisering av ABM-utvikling, Stortingsmelding nr 20 (2009-2010).

Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet,
SOU 2010:11.

Svensk Biblioteksförening brev till KB februari 2011.

Sverige – så in i Norden efter, Svensk Biblioteksförning 2007.

Tid för kultur, Regeringsproposition 2009/10:3.

Undervisningsministeriets bibliotekspolitik 2015. Allmänna bibliotek. Nationella strategiska prioriteringsområden, Undervisningsministeriet 2009.

Lov om biblioteksvirksomhed 2000:340 (Danmark), Bibliotekslag 1998:904 (Finland),

Lov om folkebibliotek 1985:108 (Norge), Bibliotekslag 1996:1596 (Sverige).

www.bibliotekogmedier.dk, www.kb.se, www.nb.no, www.minedu.fi,

www.nationalbiblioteket.fi, www.kb.dk, www.statsbiblioteket.dk,

www.kulturradet.se, www.norskkulturrad.no

Utvecklingsrådet för nationell biblioteksstrategi

Lars Björnshauge, Svensk Biblioteksförning, ordförande

Anette Eliasson, Svensk Biblioteksförning

David Jonsson, Svensk Biblioteksförening

Anna Christina Rutqvist, Regionbibliotek Värmland

Anne-Marie Evers, Stockholms stadsbibliotek

Lotta Trosell Svender, Ljusdals bibliotek

Helena Kettner Rudberg, Sjukhusbiblioteken i Sörmland

Karin Bergendorff, Folkbiblioteken i Lund

Morgan Palmqvist, Mittuniversitetets bibliotek

Anders Söderbäck, Stockholms universitetsbibliotek

Niclas Lindberg, Svensk Biblioteksförning

ANTECKNINGAR

"En norsk, en dansk, en finsk – och en svensk?" är utgiven av Svensk Biblioteksförning, 2011.

Text: Anna Kåring Wagman

Grafisk form: Fredrik Åberg,
Original och Repro: Anna Abbate
ÅVA GROUP

Fotografier: Shutterstock m.fl.

Tryckning: Joma, 2011

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING

Box 70380, 107 24 Stockholm
Tel: 08-545 132 30 Fax: 08-545 132 31
www.biblioteksforeningen.org